

HAYVANCILIK POLİTİKASINDA FİYAT DENKLEMİ

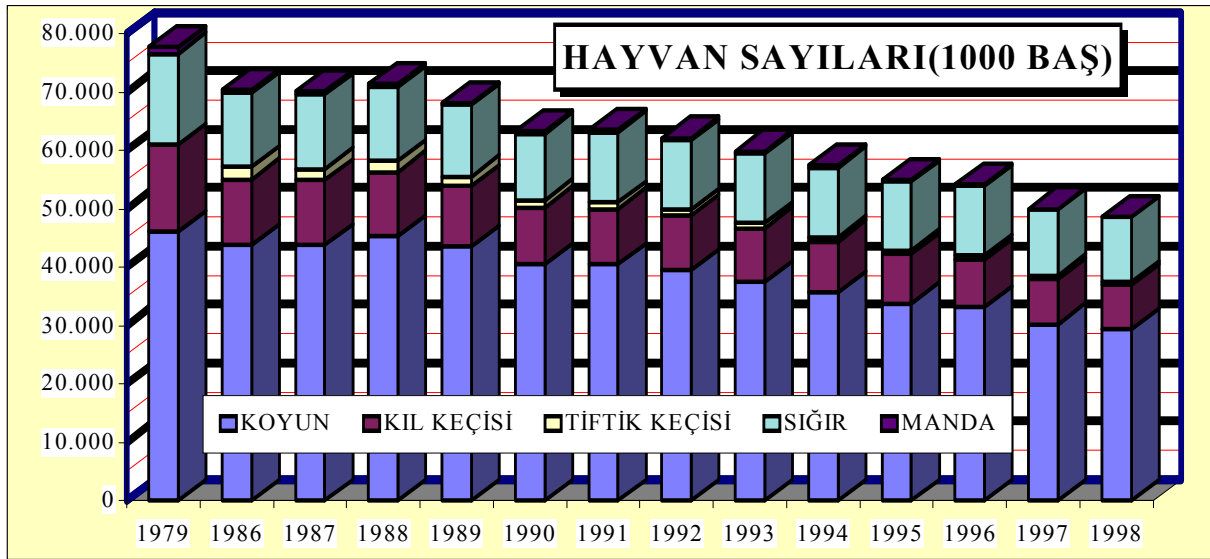
Dr.Mustafa ALTUNTAŞ
Uzman Veteriner Hekim

Türkiye Hayvancılığı geçmişten bu yana ciddi problemlerle birlikte var olmuştur. Problemler ve çözüm önerileri genelde yapısal bozukluk ve verim düşüklüğü temelinde oturmuştur. Ancak son yirmi yıldır sürdürülen politikalarla problemler ve bunların çözüm önceliklerinde köklü değişimler meydana gelmiştir.

Hayvancılıkta geldiğimiz bu günkü noktada problem artık verim düşüklüğü veya yapısal bozuklukların ötesinde hayvan

konuma sahip olsa da öncelikle ekonomik bir faaliyettir. Her ekonomik faaliyette olduğu gibi devamlılığı için karlılığı ve alternatif faaliyetlere göre ek getirisi olması gerekir.

Yine bilhassa üretime yönelik tüm ekonomik faaliyetlerin devamlılığında olmazsa olmaz şart fiyat ve Pazar istikrarıdır. Diğer üretim faaliyetlerinden farklı olarak hayvancılıkta üretim süreci uzun ve bir döngü tarzındadır. Bu süreç süt üretiminde %88, et üretiminde ise % 70 paya sahip sığır yetiştiriciliğinde ise çok daha uzundur. Bir ineğin gebe kalması, dişi buzağı doğumu ve bu

varlığımızda ve hayvansal üretimlerde hızlı düşme sonucu ülkenin 1990 yılların başında net ithalatçı konuma gelmesi ve üretim açığının her geçen gün artmasıdır. Acil tedbirlerin ise bu olumsuz gidişi durduracak nitelik ve nicelikte olması mecburiyettir.

Hayvancılık her ne kadar toplumsal ve sosyal boyutu görüntüsünden daha büyük bir

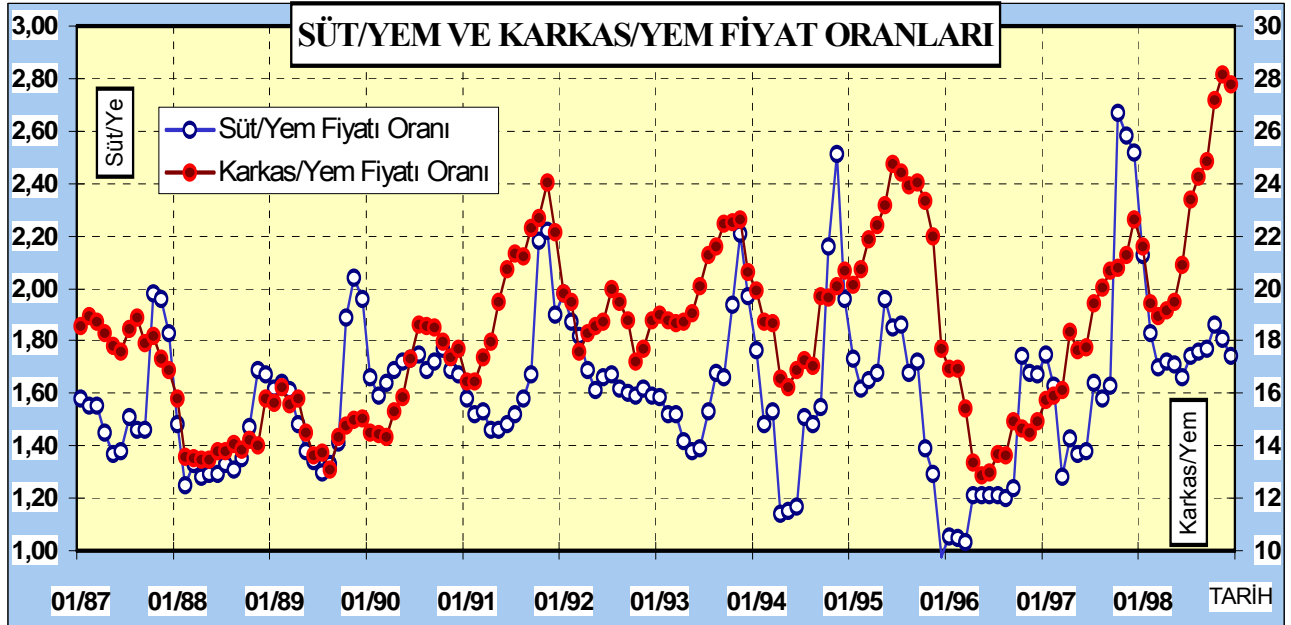
buzağının yavru ve süt vermesi için geçen süre asgari üç yıldır. Doğacak buzağının % 50 ihtimalle erkek olması ile bu süre bir yıl daha uzamış olacaktır. Haliyle sektörde fiyat oluşumu ve istikrarı çok önemli olmaktadır.

Ne yazık ki 24 Ocak 1980 ekonomi kararları ile başlayan son yirmi yıllık zaman da hayvansal ürünlerde yeterli fiyat

oluşmadığı gibi oluşan fiyatlarda da istikrarı yakalamak mümkün olmamıştır. Bu sürede fabrika ortalama süt alım fiyatları döviz bazında 0.13 \$ ile 0.46 \$, tüketici fiyatlarına endekslenerek hesaplanmış Eylül 1999 değeri TL bazında ise 111.000.TL ile 245.000 TL arasında değişmiştir. Et fiyatları ise piyasa fiyatları çok daha fazla farklılık göstermekle birlikte E.B.K sığır karkas alım fiyatları döviz bazında 1.36 \$ ile 4.79 \$ arasında Eylül 1999 değeri olarak ise 1.203.000 TL ile 2.297.000TL arasında değişim göstermiştir.

Hayvansal üretimde en önemli maliyet unsuru olan kesif yem fiyatları ile süt ve karkas fiyatları arasındaki ilişkiyi gösteren,

dengesi veya mevsime bağlı üretim miktarındaki değişimlerden kaynaklanan bir sonuç olmaktan öte uygulanan makro politikaların sonucudur. Uygulanan politikaların esasını ise 1980 li yılların ilk yarısında teşvik edilen canlı hayvan ihracatı, hayvansal ürün fiyatlarında ithal ikame baskısıyla düşük ve dalgalı fiyat oluşumu, makro düzeyde genel ekonomi tedbirleri ile sektörden başka sektörler gelir transferi teşkil etmiştir. Kısaca Liberal politikalar adına sektör arka plana atılmış, iç fiyatları kontrol etme adına hayvansal ürün ithalatı giderek serbestleştirilmiştir. Sonuçta hayvansal ürünlerde ihracatçı olan ülke net ithalatçı ve

Grafikte:Süt fiyatı;fabrika alım fiyatları,Karkas fiyatı;EBK alım fiyatları, Yem fiyatı;DİE toptan satış fiyatları alınmıştır.

aynı zamanda ürün fiyatları düzeyinin gerçekçi göstergesi sayılabilecek son yıllardaki süt/yem ve karkas/yem fiyat oranları aylık değerler olarak grafikte gösterilmiştir.

Hayvansal ürünlerdeki bu kadar farklı fiyat oluşumu ülkedeki doğal arz talep

dışa bağımlı hale gelmiştir.

Her geçen yıl artan ithalat 1995 yılında yoğun canlı hayvan ve et ithalatı ile maksimum düzeye ulaşırken Avrupa Birliği ile yapılan anlaşma gereği gümrüksüz et ve süttozu ithalatı ülkedeki fiyat oluşumunu

tamamen ters yüz etmiş, 1996 yılında süt fiyatlarının hızlı düşmesine karşılık et fiyatlarının yüksek düzeyde kalışı ile kültür ırkı dişi damızlıklar kesime gitmiştir. Kısa süreli yüzeysel müdahalelerle sektördeki ağır kriz atlatılmaya çalışılmıştır. 1997 yılında yaşanan hükümet değişimiyle besicilerin ithalata yoğun tepkisi hayvansal ürün ithalatının durdurulması sonucunu getirmiştir.

İthalatın durdurulması kısa sürede et ve süt fiyatlarının yükselmesini sağlamıştır. Et fiyatlarındaki yükselme devam ederken süt tozu ithalatının başlaması ile süt fiyatları hızlı düşüşe geçmiş ve 1997 yılı son aylarında başlayan düşüş 1998 ve 1999 yılında süregelmiştir. Et fiyatlarının hızlı yükselişi ve ithalat yasağı süratle canlı hayvan ve et kaçakçılığını kamçulamış ve ithalattan öte her yönüyle

korkunç bir boyut almıştır. Öyle ki Ülkemiz hudut boylarında Dünya açık pazarı kurulur olmuştur. Bu durumda bir taraftan süt tozu ithalatıyla süt fiyatları düşük düzeyde

oluşurken canlı hayvan ve et kaçakçılığı ile sektör tükenme noktasına gelmiş ve Dünyanın neresinde hangi hastalık varsa ülkemize taşınmıştır. Sadece resmi sevkli olanları

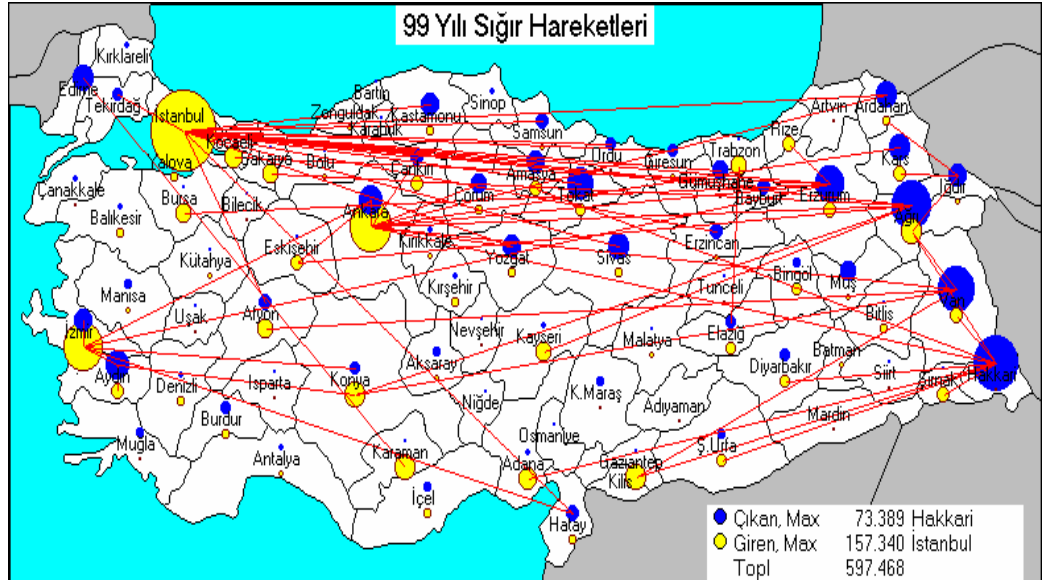
içermesine rağmen haritada gösterilen hayvan hareketlerinin şekli ve miktarı konunun boyutuna açıklık getirmeye yeterlidir.

Tabloda doğudaki bazı illerin hayvan mevcutları ile bu illerden sevk edilen hayvan miktarları verilmiştir. Sadece resmi sevk edilen hayvanları gösteren tablodan anlaşılacağı gibi en tipik örneği ile 62.000 baş mevcudu olan Hakkari ilinden 73.000 baş sığır sevk edilmiştir.

Tablo: Hayvan Sayıları (1000 Baş)(TKB)

	Koyun		Sığır	
	Mevcut	Sevk	Mevcut	Sevk
Hakkari	311	563	62	73
Van	1.697	1.017	146	52
Ağrı	1.450	179	215	58
İğdir	340	202	47	15
Kars	1.027	90	289	18
Ardahan	108	18	250	25

Yeni siyasi değişimle birlikte

ülkenin her bir tarafına yayılan hastalık riski ile hayvan kaçakçılığı üzerinde ciddi şekilde durularak Devlet ciddiyeti ile başdaşmayan kaçakçılığın önlenmesi noktasına gelinmiştir.

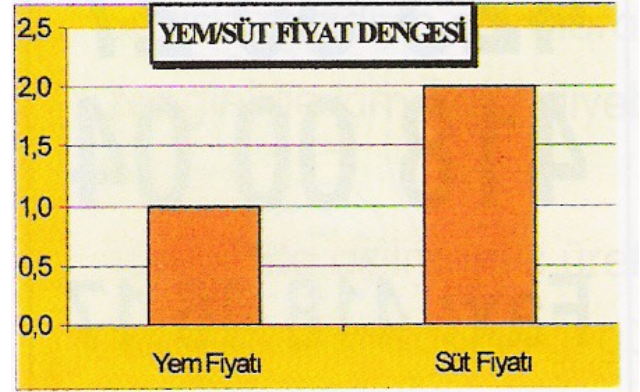
Alınan tedbirler kısa sürede etkisini göstermiş ve çeşitli tepkilerle birlikte karkas fiyatlarında % 15-20 arasında bir artış meydana gelmiştir.

Kırmızı et üretimimizin yeterli olma düzeyi çoktan geride bırakılmıştır. Her ne kadar et tüketimi önemli oranda beyaz ete yönelme gösterse de kırmızı ette % 40-50 düzeyinde bir açık söz konusudur. Bu açık et veya canlı hayvan ithalatı veya kaçak girişlerle karşılanma durumundadır. Kendi üretimimizin artırılmasını sağlayacak uzun vadeli ve istikrarlı tedbirler alınmadığı sürece açık giderek artış gösterecektir.

Süt fiyatları düşük kalmasına karşılık et fiyatlarında arz yetersizliğine bağlı oluşacak yükselmeler defalarca tekrarlandığı gibi damızlıkların kesime gitmesine neden olmakta ve damızlık mevcudu azalmaktadır. Haliyle bunun sonucu kasaplık sayısında azalma ile et üretim açığı daha da artmaktadır. Bu nedenle et üretiminin artırılmasının yolu yeterli ve istikrarlı süt fiyatlarının oluşumuna bağlı olmaktadır. Süt fiyatlarının yeterlilik ölçüsü ise kaba yem üretiminin kalite ve kantite olarak yetersiz olduğu ülkemizde kesif yem fiyatlarına bağlı olmaktadır. Diğer bir ölçü ise asgari düzeyde Avrupa Birliği ülkelerindeki çiftçi eline geçen fiyat düzeyinde olmasıdır.

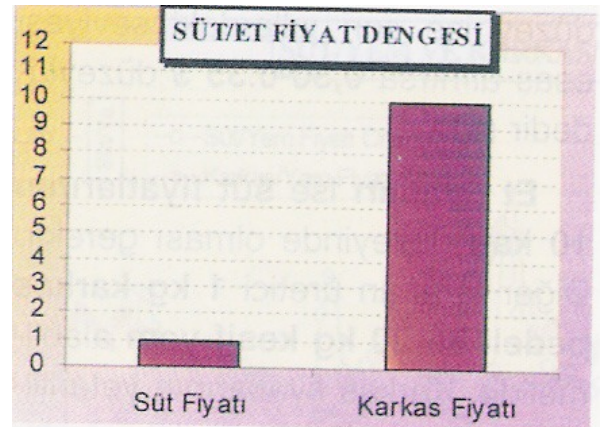
Et fiyatları ise süt fiyatlarına oranlı ve yeterli olması yanında istikrarlı olmalıdır.

O halde süt fiyatları temel alınarak et fiyatları ona göre tanzim edilmesi gerekir. Ancak bu düzenlemenin ölçüsü ne olacaktır?

Süt üretiminin kazançlı olabilmesi için kesif yem fiyatının iki katı düzeyinde olması gerekir. Diğer bir ifade ile bir kg süt ile iki kg yem alınabilmelidir. Bu oran mevsime bağlı olarak mevcut organizasyon yapısında 1.75 ile 2.25 arasında bir değişim gösterebilir. Bu istikrar aralığı en az fiyat düzeyi kadar önemlidir. Üretim faaliyetin devamlılığı için Süt / Yem oranı ülkemiz şartlarında 1.6 düzeyinin altına düşmemesi gerekir. Diğer taraftan süt fiyatı düzeyi en az AB ülkeleri düzeyinde olması gerekir. Bu düzey ise son yıllardaki seviyesi esas alınır 0,30-0,35 \$ düzeyidir.

Et fiyatları ise süt fiyatlarının 10 katı düzeyinde olması gerekir. Diğer taraftan

üretici 1 kg karkas bedeli ile 20 kg kesif yem alabilmelidir.

Karkas fiyatlarının yeterliliğini en az yem kadar etkileyen bir başka husus ise besi materyalinin alım fiyatıdır. Besiye alınacak materyalin canlı ağırlık alım fiyatı besi sonundaki satış fiyatına yakın olması gerekir. Aradaki fark hayvanların yaş ve ağırlığına göre farklı olmakla birlikte % 10'u geçmemelidir. Yani besici uygun fiyatla besi hayvanı bulabilmelidir.

Konuyu örnekle ifade etmek gerekirse; Yem fabrikası sığır yemi satış fiyatının 100.000 TL olduğu var sayıldığında ;
Süt Fiyatı:100.000 x 2.0=200.000 TL /kg,
Karkas Fiyatı:200.000x10=2.000.000 TL/kg,
olmalıdır. Besi sonunda kesimde % 55 karkas randımanı esas alınmakla canlı ağırlık fiyatı 1.100.000 TL olacağına göre besiye alınacak hayvanların canlı ağırlık fiyatları 1.100.000+%10=1.210.000 TL'nı geçmemesi gerekir.

Üretimin yeterli ve dengeli şekilde sürekliliği için gerekli bu fiyat denkleminde üretimde ana unsur olan damızlığın fiyatı da önem taşımaktadır. Bu sistem içerisinde Kültür ırkı bir damızlığın fiyatı ise kasaplık bedelinin % 30 daha fazlası olması gerekir. Aynı örnek esas alınırsa 600 kg canlı ağırlıkta bir damızlık ineğin fiyatı ; % 50 randıman ve karkas fiyatının I.kalite dana fiyatına göre takriben % 7 daha ucuz olacağı kabulü ile 2.000.000- % 7 =1.860.000 TL*300 kg =558.000.000 TL kasaplık değeri+%30 =725.400.000 TL civarında olması gerekir. Doğal olarak verilen değerler mutlak olmayıp ortalama olması

gerekten değerleri ifade etmektedir. Özel şartlara göre belirli sınırlar içerisinde değişmesi gerekliliği tabiatı gereğidir. Önemli olan düzeyin korunması ve istikrarlı sürdürülebilmesidir.

Türkiye kapalı bir ekonomiye sahip sosyalist bir ülke olmadığına göre bu fiyatların merkezi planlama ile belirlenmesi ve sürdürülmesi her halde ifade edilemez. Her yönüyle liberal bir ülke de değildir. En liberal ülkelerde dahi genelde tarım özelde hayvancılık koruma altında ve desteklenen bir ekonomik faaliyettir. Türkiye hayvancılıkta koruma ve desteklemeleri kontrol altında tutacak bir yapı ve organizasyona sahip olmadığı gibi ekonomik güce de sahip değildir. Hayvancılık fiyat ve destek politikalarının oluşturulmasında araç olarak kullanılabilen Yem Sanayi ve SEK artık yoktur. EBK ise özelleşme ile devre dışı olmak üzeredir. Bu yönde kullanılacak enstrüman kalmamış durumdadır. Yalnızca damızlık materyal yetiştirme yönünde destek olabilecek TİGEM kalmış olup İDT statüsü ile bu kurumun da hizmet ve destek yükümlülüğü kalmamıştır.

Sağlanamayan fiyat istikrarı ile hayvancılığın geldiği nokta meydandadır. Ancak istikrarı sağlayacak yapı da kalmamış, var olan yapılar devre dışı bırakılırken yerlerini alacak kurum ve yapılar oluşturulamamıştır. O halde ne yapılabilir?

Yapılacak iş öncelikle kısa ve uzun vadeli hedeflerin belirlenmesidir. Ancak

hedeflerin hayvancılığın tüm unsurları birlikte değerlendirilerek ortaya konulması gerekir. Bu hedeflere ulaşmak için;

1.-Yetiştiricilerin üretimden pazara kadar sektörel örgütlenmesi sağlanmalıdır. Bunun için her türlü zorlayıcı ve teşvik edici yasal zemin hazırlanmalıdır,

2.-Hayvancılıkla ilgili her türlü destek ve düzenlemelerin bu örgütler kanalıyla yapılması ilke edinilmelidir.

3.-Hayvancılık politikalarının oluşturma ve uygulamasında araç olan kamu kurum ve kuruluşları bu örgütlenme oluşturuluncaya kadar muhafaza edilmeli, kuruluş amaçları doğrultusunda görev yapmaları sağlanmalıdır. Bu yönde etkin olan Yem Sanayi ve SEK elden çıkmış, EBK ise elden çıkmak üzeredir. EBK özelleştirme işlemi durdurulmalı, TİGEM ile birlikte fiyat politikası oluşturulması, ürün ve girdi fiyatlarında istikrarın sağlanmasında sektöre destek verebilecek ve hizmet edebilecek bir statüye kavuşturulmalıdır. ***Bu kurumların doğal olarak sahibi varlık sebebi olan yetiştirici ve üreticilerdir. Devlet bu kurumlardan kurtulmak istiyorsa ancak sahiplerine kendi hizmetlerini kendileri görmesi için devretmelidir.***

4.-Canlı hayvan ve hayvansal ürün ithalatı belirlenecek hedeflere ulaşmak için bir araç olarak kullanılmalı, ithalatta uygulanacak vergi ve fonlar fiyat dengelerini ve istikrarını bozmayacak şekilde belirlenmelidir. Bu yönde alınacak fonlar yerli üretimin desteklenmesinde

kullanılmalıdır. Uluslar arası antlaşmalar gereği gümrüksüz ithal mecburiyeti olan ürünler piyasayı etkilemeyecek şekilde düzenlenecek takvime göre ithalatı kamu kurumları veya yetiştirici örgütleri marifeti ile yapılmalıdır. Bu tür ithalatın haksız kazançta yol açmasına ve üretimi olumsuz etkilemesine fırsat verilmemelidir.

Hayvansal üretimde kendine yeterlik düzeyine ulaşmak için her şeye rağmen hayvansal ürün fiyatlarında yeterlilik, istikrar ve ürünler arası denklik sağlanmalıdır.

Kaynak;

1. ALTUNTAŞ, Mustafa.; Türkiye Hayvancılığı ve Politikaları. (Yayınlanmamış Çalışma.)
 2. ANONİM.; E.B.K. Kayıtları.
 3. ANONİM. ; TKB. Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü Kayıtları
 4. ANONİM.; A.O.Ç. Süt Fabrikası Kayıtları.
 5. ANONİM. ; MİS SÜT Şirket Kayıtları.
 6. ANONİM. ; PINAR SÜT Şirket Kayıtları.
 7. ANONİM. ; Merkez Bankası Döviz Kurları.
 8. ANONİM.;CAPİTAL İNFOCARD, Capital Dergisi Ekim 1999 Sayısı Eki.
 9. DİE Tarım İstatistikleri.
 10. DİE 1987-1998 Toptan Eşya Aylık Ortalama Fiyatları, Yayınlanmamış Bilgiler, 1998-99.
- *Türk Veteriner Hekimliği Dergisi, 2000, Cilt:12, Sayı:2;41*

http://mustafa_altuntas.herkez.com/15457.htm

'de yayınlanmıştır.